

Megaron

<https://megaron.yildiz.edu.tr> - <https://megaronjournal.com>
DOI: <https://doi.org/10.14744/MEGARON.2022.64624>

MEGARON

Makale [Article in Turkish]

Tarihi Kentsel Peyzaj [Historic Urban Landscape (HUL)] yaklaşımı perspektifinde İzmir tarihi liman kentinde planlama ve kültürel mirasın korunmasına yönelik katılımcı bir model

Funda ÇATALBAŞ^{1*}, Sibel ECEMİS KILIÇ²

¹Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsü, Şehir Planlama Bölümü, İzmir, Türkiye

²Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi, Şehir Planlama Bölümü, İzmir, Türkiye

¹Department of City and Regional Planning, Dokuz Eylül University, The Graduate School of Natural and Applied Sciences, İzmir, Türkiye

²Department of City and Regional Planning, Dokuz Eylül University Faculty of Architecture, İzmir, Türkiye

MAKALE BİLGİSİ

Makale Hakkında

Geliş: 25 Ağustos 2021

Revizyon: 17 Ağustos 2022

Kabul: 19 Ağustos 2022

Anahtar sözcükler:

İzmir tarihi liman kenti; katılım;
kültürel miras; şehir planlama;
Tarihi Kentsel Peyzaj (HUL)

ARTICLE INFO

Article history

Received: 25 August 2021

Revised: 17 August 2022

Accepted: 19 August 2022

Key words:

The historical port city İzmir;
participation; cultural heritage;
city planning; Historical Urban
Landscape (HUL)

Thinking over a participatory model for planning and conservation of cultural heritage in “the port city of İzmir” in the perspective of Historical Urban Landscape (HUL) approach

EXTENDED ABSTRACT

The study is to seek answer “what are the difficulties encountered in the conservation/planning of heritage sites in İzmir in the light of changing socio-economic conditions?” and “to what extent can UNESCO’s historic urban landscape proposal help improve the conservation and management of these areas?” questions. An integrated, holistic and value-based conservation approach makes a participatory process in which urban actors agree on common goals and act together important. In this context, the basic concepts and evaluation parameters proposed by the HUL approach are defined by the texts of the declaration and the relevant literature. Landscape, cultural layers, multiple identities, urban culture, continuity and change, sustainability, stakeholders and multidisciplinary are the prominent concepts.

The participatory model, which has an important place in the implementation of the HUL approach, is discussed with the views of the actors through the example of İzmir-Kemeraltı. It is aimed to reveal the problems and develop suggestions for the implementation of the HUL approach for the Kemeraltı region with the actor’s views evaluated over the concepts. It is observed that there are projects at different scales, from the strategic level to the building level, for the protection, maintenance and promotion of tangible and intangible heritage values. In this context, urban stakeholders who actively organise plans, projects and activities for the purposes of protecting, improving and promoting the region in Kemeraltı have been identified. Within the scope of the study, the subject was handled within the framework of what kind of approach should be developed especially in the field of urban planning, and it was aimed to discuss with the senior officials in the planning units of the Institutions that play an active role in the planning / area management / project studies in the region. In this context, although most city planners, actors from different professional groups, especially in non-governmental organisations, were included in face-to-face interviews. In-depth interviews were conducted with these actors in the period of August–September 2020, adhering to the semi-structured interview form con-

*Sorumlu yazar / Corresponding author

*E-mail adres: funda.catalbas@gmail.com

Published by Yıldız Technical University Press, İstanbul, Turkey

Copyright 2022, Yıldız Technical University. This is an open access article under the CC BY-NC license (<http://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>).

sisting of open-ended questions, and the data obtained were evaluated with the descriptive content analysis method.

The study shows that Izmir Historical Port City is a unique cultural heritage with a superior universal value with its traditional port and trade centre, rich cultural values and cosmopolitan structure. It is thought that the HUL approach will be a guide in the preservation, planning and management of the historical cultural landscape in the Historic Port City of Izmir.

In the example of Izmir, the participants expressed the deficiencies in coordination and cooperation in upper-scale plans and in the relationship between spatial planning and area management. It has been observed that there is no common strategic plan agreed on for the protection of cultural heritage. In addition, despite the existing institutional structure and numerous studies, the lack of an up-to-date, easily accessible, holistic database on tangible and intangible heritage and the disconnection between spatial studies and the social and economic dimensions of conservation are other problems. The lack of legal and institutional structure for a plan that will determine the basic strategies, especially at the provincial or regional scale, conflicts of authority between the centre and the local, and the inadequacy of the tools for implementation and incentives have been put forward as problems.

It is seen that a holistic, integrated and value-based participatory approach model should be implemented in the region in line with the HUL approach. It is understood that the application of multidisciplinary and participatory planning approaches in the historical port city of Izmir will play an important role in ensuring holistic protection and sustainable development. Protected areas of the city should be considered in plans, not as isolated areas, but as a tool to unite the historical and modern city and improve urban development. Conserving the tangible and intangible heritage and maintaining the common identity of the society should be among the priorities of urban and regional planning. It is also important in terms of cultural tourism to protect the landscape and cultural values that constitute the construction of cultural diversity. In this context, there is a need to evaluate the conservation and tourism policies at the regional level to integrate the city with the surrounding settlements. In this context, based on the HUL approach, a model has been put forward that defines the stakeholders regarding information and planning, community participation, regulation and financing tools in the Historic Port City of Izmir.

ÖZ

Çalışma, kentsel dinamikler içerisinde İzmir'de miras alanlarının korunması ve planlamasında karşılaşılan zorlukların neler olduğuna, UNESCO'nun tarihi kentsel peyzaj önerisinin bu alanların korunması ve yönetiminin iyileştirilmesine ne ölçüde etki edeceği sorularına yanıt aramaktadır. Çalışmanın amacı; Dünya Miras Alanı adayı olan Kemeraltı bölgesinin kentsel aktörlerinin ortak amaçlarla hareket edebildiği bir katılım süreci doğrultusunda bütünlüklü olarak değerlendirilebilme imkânı sunan "Historic Urban Landscape (HUL)" yaklaşımıyla ele alınmasıdır. Kemeraltı bölgesinde plan, proje vb. düzenleyen kentsel paydaşların tespit edilebilmesi amacıyla çalışmalar incelenerek, İzmir İli kültürel mirasın korunması açısından bilgi sahibi olan kurumların üst düzey yetkilileriyle derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Çalışmanın kapsamını, HUL yaklaşımının önerdiği kavram ve değerlendirme parametreleri, İzmir tarihi liman kenti ile kentsel aktörlerin görüşleri oluşturmaktadır. Planlama biliminde kültürel mirasın korunması, bütüncül planlama ve yönetim konuları arasındaki ilişkinin HUL yaklaşımı perspektifinden ve kültürel mirasa ilişkin konuların İzmir Tarihi Liman Kenti alan örneği üzerinden ele alınması açısından çalışma farklılaşmaktadır. İzmir Tarihi Liman Kenti, geleneksel liman ve ticaret merkezi, zengin kültürel değerleri ve kozmopolit yapısıyla üstün evrensel değere sahip özgün bir mirastır. Ginzarly, Houbart ve Teller (2018) HUL yaklaşımını bütüncül (holistic), bütünleşik (integrated) ve değer odaklı (value based) olmak üzere üç temel bileşen ile açıklamıştır. Bu çalışmada derinlemesine görüşme yapılan aktörlerin görüşleri bu bileşenlerle ilişkilendirilerek değerlendirilmiştir. Böylece İzmir tarihi liman kentinde HUL yaklaşımı parametreleri çerçevesinde üç eksenli bir koruma, planlama ve yönetim yaklaşımına işaret edilmektedir.

Atıf için yazım şekli: Çatalbaş F, Ecemis Kılıç S. Thinking over a participatory model for planning and conservation of cultural heritage in "the port city of Izmir" in the perspective of Historical Urban Landscape (HUL) approach. Megaron 2022;17(3):526–541. [Article in Turkish]

GİRİŞ

Yakın dönemde nüfusun artışı, ekonomik sistemin yeniden yapılanması, üretim ve iletişim ağlarındaki gelişmele-re ek olarak ülke, bölge ve kent düzeyindeki planlar doğal ve kültürel peyzajın hızlı bir biçimde dönüşmesine neden olmuştur. Diğer yandan iklim değişikliği, afetler, salgınlar gibi tehditler kentsel yaşam alanlarının biçimlenmesi ve planlanmasına yönelik daha sürdürülebilir ve bütünleşik yaklaşımlara ihtiyacı ortaya çıkarmıştır. Somut ve somut olmayan bileşenleriyle kültürel miras, kentsel alanların yaşanabilirliğini artırmada önemli bir kaynak oluşturur. Bu an-

lamda koruma, kentsel gelişme ile yaşam kalitesi arasında sürdürülebilirlik eksenli denge kurma stratejisidir (UNESCO, 2016). Kentsel gelişmenin sürdürülebilir yönetimi, tarihi kentsel peyzaj stratejisinin, ulusal ve yerel düzeyde planlama sistemi ile bütünleşmesini gerektirmektedir. Kent planlama ve kentsel koruma disiplinlerinde katılım, sürdürülebilirlik, kimlik vb. kavramlar ve mekânsal özelliklerle birlikte kültürel, sosyal, ekolojik ve ekonomik özelliklerin birbirleri ve mekan ile karşılıklı ilişkilerinin bütünlüğü önem kazanmaya başlamıştır. Bu durum koruma, coğrafya ve planlama disiplinleri arasında ortaklıkların geliştirilmesi gerekliliğini ortaya koymuştur (Rodwell, 2018).

“Historic Urban Landscape (HUL)” yaklaşımı temelde kültürel mirasın korunması ve yönetiminin daha geniş anlamda kentsel gelişme hedefleri ile bütünleştirilmesini ve sürdürülebilirliğini sağlamayı amaçlayan tavsiye kararlarını içeren bir metindir. Tavsiye metninin odağında yer alan “kültürel peyzaj” ve “tarihi peyzaj” kavramı korumaya ilişkin geçmişten bugüne oluşan birikimin daha geniş bir çerçevede ele alınmasına olanak sağlamıştır. Kökeni Almanca olan kültürel peyzaj terimini İngilizce coğrafi literatürüne ilk aktaran kişi Carl Sauer’e göre “kültürel peyzaj, bir kültür grubu tarafından doğal bir peyzajdan biçimlendirilir, kültür etkendir, doğal alan ortamdır, kültürel peyzaj ise sonuçtur” (Potthoff, 2013). Coğrafya biliminde yüz yılı aşkın bir süredir kullanılan kültürel peyzaj kavramı 1990’lı yıllardan itibaren kültürel miras ve korumaya ilişkin uluslararası sözleşmeler ve yazında yer almaya başlamış, kullanımı ve yorumu zaman içinde değişmiş ve gelişmiştir. Kent planlamadan, kültürel mirasın korunmasına, kırsal kalkınmadan, doğa korumaya kadar pek çok alanda popüler hale gelen kavram miras alanında ise sosyal ve ekonomik boyutlardan izole “kültür” yerine, modern sürdürülebilir gelişimin temel bir unsuru olarak “kültürün” yorumlanmasına katkı sağlamıştır (Agnoletti, 2006). Kültürel peyzaj kavramı benzersiz mekânsal kimlik ve yer duygusu ile ilişkilendirilmiş, belirli bir yerdeki sakinlerin hikayeleri ve anıları tarafından şekillendirilen doğal-mekânsal koşullar ve mekânsal-zamânsal yönler arasında köprü kuran bir kavram haline gelmiştir (Arts ve ark., 2017).

10 Kasım 2011 tarihindeki UNESCO Genel Konferansında kabul edilen, HUL (Historic Urban Landscape - Tarihi Kentsel Peyzaj) Tavsiyesi Üye Devletlere sürdürülebilir kentsel gelişme için politika ve uygulamalarla, kentlerde ve yerleşim yerlerinde kültürel mirasın korunması ve yönetimini bütünleştirme çağrısında bulunmaktadır (UNESCO, 2011). 2019 yılında Tavsiyenin üye devletler tarafından uygulanmasına ilişkin ikinci görüşme metninin ilk maddesinde yaklaşımın içerdiği dört temel unsur vurgulanmıştır. Bu doğrultuda madde “kültürel olarak canlı, ekonomik olarak müreffeh, sosyal olarak kapsayıcı ve çevresel olarak sürdürülebilir şehirler ve yerleşim yerleri” için kültürel mirasın önemini vurgular (UNESCO, 2019).

Bir başka deyişle, HUL yaklaşımı mekânsal ve doğal özelliklerle sosyal, kültürel ve ekonomik değerler arasındaki ilişkilere gönderme yapmaktadır. Kentsel gelişme sürecindeki çeşitli paydaşların katıldığı politika, idare ve yönetim konularını içermekte ve bu haliyle 1975 yılında Avrupa Mimari Miras Yılı kapsamında yayınlanan Amsterdam Bildirgesi ile gündeme getirilen “bütüncül koruma” yaklaşımını geliştirmektedir (ICOMOS, 1975; Dinçer, 2013). HUL yaklaşımı, sürdürülebilirlik, farklı disiplinler arasında iş birliği, katılım ve kapasite oluşturma açısından öneriler içermektedir. Ayrıca Dünya Miras Listesi’nde yer alan tarihi ve kültürel miras alanlarının korunmasında alan yönetim planlarının daha bütüncül olarak desteklenmesine yönelik bir yönetim aracıdır (Kırmızı ve Karaman, 2021).

Bir liman kenti olarak İzmir, Helenistik dönemden beri yerleşim görmüş ve konumu nedeniyle önemli ticaret limanlarını barındırmış, mekânsal ve kültürel anlamda çok katmanlı bir yapıya sahip olmuştur. Liman kentleri, ülkeleri/toplulukları birbirine bağlayan kapılar olarak farklı toplulukların en çok temas ettiği ve iz bıraktığı alanlar olmuştur. Kentin tarihi unsurlarının bütünlüğünü tehdit edebilecek sosyal, ekonomik ve çevresel unsurların varlığına rağmen, korumaya yönelik çaba ve çalışmalar devam etmektedir. 2020 yılı itibarıyla “İzmir Tarihi Liman Kenti” olarak üstün evrensel değer (ii), (iii), (iv) kriterleri kapsamında Dünya Miras Geçici Listesi’ne dahil edilmiştir. “İzmir Tarihi Liman Kenti” olarak tanımlanan ve günümüzde Kemeraltı olarak bilinen bölgenin HUL yaklaşımı ile ele alınmasına ilişkin gerekçeler aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Alanın Dünya Miras Listesi’ne dahil olmasıyla turizm hareketleri açısından yaşanacak olası artış, ekonomik avantajlar yanı sıra iyi yönetilmemesi durumunda alanın korunması ve sürdürülebilmesi açısından önemli sorunlar ortaya çıkarabilecektir.
- Kent merkezi olması itibarıyla geçmişte olduğu gibi bugünde içinde ve yakın çevresinde gelişim ve değişim baskısının yoğun olduğu bir alandır.
- Bölge sahip olduğu değerlerin ve kullanımların çeşitliliğiyle farklı kentsel aktörlerin (yerel kullanıcılar, göçmenler, turistler, yerel ve merkezi yönetim birimleri, esnaf ve ticaret odaları, sivil toplum kuruluşları vb.) ilgisini çekmektedir.

Bu nedenlerle çalışmada, Dünya Miras Alanı adayı olan Kemeraltı bölgesinin daha bütünlüklü bir çerçevede değerlendirilebilme imkânı sunan HUL yaklaşımıyla ele alınması amaçlanmıştır. Çok boyutlu, bütünlük, süreklilik içeren bir koruma yaklaşımı, konuyla ilişkili aktörlerin ortak amaçlar üzerinde uzlaştığı ve hareket edebildiği bir katılım sürecini önemli hale getirmektedir. Bu kapsamda öncelikle HUL yaklaşımının önerdiği temel kavram ve değerlendirme parametrelerinin bildirge metni ve literatür çalışmalarıyla tanımlanması ve bu yaklaşımın uygulanmasında önemli yeri olan katılımcı modelin İzmir-Kemeraltı örneği üzerinden aktör görüşleriyle tartışılması amaçlanmıştır. Değişen sosyoekonomik koşullar ışığında, İzmir’de miras alanlarının korunması/planlamasında karşılaşılan zorluklar nelerdir? UNESCO’nun HUL yaklaşımı, bu alanların korunması ve yönetiminin iyileştirilmesine ne ölçüde yardımcı olabilir? sorularına makale kapsamında yanıt aranacaktır.

Bu kapsamda Kemeraltı bölgesinde, bölgenin korunması, iyileştirilmesi, tanıtılması vb. amaçlarla aktif biçimde plan, proje ve etkinlikler düzenleyen kentsel paydaşların tespit edilebilmesi amacıyla mevcut çalışmalar incelenmiştir. Çalışma kapsamında konu, özellikle kent planlama alanında nasıl bir yaklaşım geliştirilmesi gerektiği çerçevesinde ele alınmış ve bölgedeki planlama/alan yönetimi/proje çalışmalarında etkin rol oynayan kurumların planlama birim-

lerinde üst düzey yetkililerle görüşülmesi amaçlanmıştır. Bu kapsamda görüşmeye dahil olan aktörler ağırlıklı şehir plancısı olmakla birlikte, özellikle sivil toplum kuruluşlarında farklı meslek gruplarından aktörlerde yüz yüze görüşmelere dahil edilmiştir. İzmir İli kültürel mirasın korunması açısından bilgi sahibi olan kurumların/kuruluşların üst düzey yetkilileriyle, Ağustos-Eylül 2020 döneminde, açık uçlu sorulardan oluşan yarı yapılandırılmış görüşme formuna bağlı kalınarak, derinlemesine görüşmeler yapılmış, betimsel içerik analiziyle metine aktarılmıştır. Çalışmanın sonucunda, Kemeraltı bölgesinde yürütülen çalışmalar ile katılımcı koruma konusunda etkin rol oynayan paydaşların görüşleri, HUL yaklaşımı açısından öne çıkan kavram ve uygulama araçlarıyla ilişkilendirilmiş, Kemeraltı bölgesi için HUL yaklaşımının uygulanması açısından sorunların ortaya konulması ve önerilerin geliştirilmesi hedeflenmiştir. Böylece çalışmanın tarihi kentlerde, planlama ve yönetim stratejileri için temel çerçevenin hazırlanmasında yol gösterici olacağı düşünülmektedir.

TARİHİ KENTSEL PEYZAJ [HISTORIC URBAN LANDSCAPE (HUL)] YAKLAŞIMI

HUL yaklaşımı temelde geçmiş değerlerinin korunması/sürdürülmesi ile bugünün ihtiyaç ve talepleri arasında, doğa ile kültür arasında sürdürülebilir bir ilişkinin kurulmasına odaklanır. Bu nedenle yaklaşımın gelişim sürecinin temelinde 1990'lı yıllardan itibaren uluslararası düzeyde kabul gören "sürdürülebilirlik" kavramı önemli yer tutar. 1992 yılında Rio'da gerçekleştirilen zirve ile Birleşik Milletler üyesi ülkelerce kabul edilen "Çevre ve Kalkınma Üzerine Rio Deklarasyonu" sürdürülebilir kalkınma kavramını sosyal, ekonomik ve ekolojik boyutları ile gündeme taşımıştır (UN, 1992; Labadi, 2017).

Yine paralel süreçte 1990'lı yıllardan itibaren, hem doğal hem de sosyokültürel süreçler tarafından şekillendirilen "peyzaj" yaklaşımının disiplinler arası ve sektörler arası iş birliğini kolaylaştıran bütünleştirici potansiyeli, kültürel miras alanında kavramın ilgi çekmesine neden olmuştur (Wang ve Gu, 2020). 2000 yılında kabul edilen Avrupa Peyzaj Sözleşmesi kamu yetkililerini Avrupa genelinde peyzajların korunması, yönetimi ve planlaması için yerel, bölgesel, ulusal ve uluslararası düzeyde politika ve önlemler almaya teşvik etmeyi amaçlamaktadır (CoE, 2000). Sözleşme ile sosyal ihtiyaçlar, ekonomik faaliyetler ve çevre arasında dengeli ve uyumlu bir ilişkiye dayalı sürdürülebilir kalkınmayı sağlama hedefi ile birlikte kültürel boyut da kalkınmanın önemli bileşenlerden biri olarak gündeme gelmiştir (Dejeant-Pons, 2006).

2002 Budapeşte Deklarasyonu mirasın korunmasını sürdürülebilir kalkınmaya katkıda bulunan bir unsur olarak tanımlamıştır (UNESCO, 2002). Bu anlamda konuya daha bütüncül yaklaşan, eşitsizliklerin azaltılmasını merkeze alan ve yerel toplulukların dahil edildiği bir koruma yak-

laşımını ön plana çıkarır (Labadi, 2017). Budapeşte Deklarasyonunda miras alanlarının sosyal ve ekonomik gelişmeye ve toplulukların yaşam kalitesine katkıda bulunan faaliyetler yoluyla korunabilmesi için koruma, sürdürülebilirlik ve gelişme arasında uygun ve adil bir denge sağlanması; mirasın tanımlanması, korunması ve yönetiminde iş birliği sağlamak üzere yerel toplulukların aktif katılımının cesaretlendirilmesi; iletişim, eğitim ve halkı bilinçlendirme stratejilerinin teşvik edilmesi hususları yer bulmuştur.

2003 yılındaki Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi ve 2005 yılındaki Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi ise, geleneksel bilgi, somut olmayan miras ve kültürel çeşitliliğin önemine vurgu yapmıştır (UNESCO 2003; UNESCO, 2005).

2005 tarihli Viyana Memorandumu, HUL kavramını tanıtarak, kültürel miras açısından önemli olan peyzaj yönetiminin, yerel kültürel geleneklere ve değerlere yanıt veren bölgesel bağlamda değerlendirilmesini tavsiye etmiştir (UNESCO World Heritage Centre, 2005). 2005 yılında imzalanan Faro Sözleşmesiyle (CoE, 2005), kültürel mirastan yararlanabilme ve ulaşabilmenin insan haklarından olduğu ve kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilir gelişme için bütüncül bir altyapıya gereksinim olduğuna vurgulanmıştır. Bu kapsamda kültürel mirasın, kültürel, ekolojik, ekonomik, toplumsal ve siyasi boyutların bütünleşmesi ve iş birliğinde değerli bir kaynak olduğu kabul görmüştür.

Xi'an Deklarasyonu yapıları, alanları, kentsel ve doğal peyzaj unsurlarını, kültürel rotaları ve arkeolojik alanları içeren çeşitli ölçeklerdeki miras alanlarının sosyal ve manevi, tarihi, sanatsal, estetik, doğal, bilimsel veya diğer kültürel değerlerinin bütünlüğünün önemine vurgu yapar. Bu değerlerin önemlerini ve ayırt edici karakterlerini fiziksel, görsel, manevi ve diğer kültürel bağlam ve ortamlarıyla olan anlamlı ilişkilerinden aldığını belirtir (ICOMOS, 2005).

Daha sonra, UNESCO 2011 yılında korumacılara mirasa ilişkin kaygılarını dile getirmeleri için kavramsal araçlar sağlayan HUL Tavsiye Kararını kabul etmiştir (Heathcott, 2013). Tavsiye ile şimdiki ve gelecek nesillerin ihtiyaçları ile miras, yapılı ve doğal çevre arasında dengeli ve sürdürülebilir bir ilişki kurulması amaçlanmış, sürdürülebilir gelişme ilkeleri için mümkün olan en geniş katılımın sağlanmasının önemi vurgulanmıştır (UNESCO, 2011; UNESCO, 2015). Bu sebeple, yönetim planı, kültürel mirası planlama ile bütünleştirmede yasal yükümlülük çerçeveleri içerisinde özgünlük ve bütünlüğü destekleyen en kapsamlı araç olarak görülmektedir. HUL tavsiyesi, kültürel ve doğal kaynakların bütünleştirilmesini, tehditlerin belirlenmesi, öncelikli eylemlerin oluşturulması ve ortaklıkların sağlanması konusunda bütüncül bir yaklaşımı yansıtmaktadır (Ferreira ve Silva, 2019).

Özetle HUL yaklaşımı 2011 yılındaki tavsiye kararı ile görünür hale gelmekle birlikte, 1990'lı yıllardan bugüne uzanan süreçte uluslararası düzlemde kabul gören yaklaşımların

ve koruma anlayışına ilişkin gelişen kavramsal çerçevenin yeniden gözden geçirilmesine dayanır. Bu kavramsal çerçeve, koruma konusunda geçmişin birikimini ve özellikle de uluslararası düzlemde 1990'lı yıllardan sonra gündeme gelen kavramsallaştırmaları daha geniş bir potada buluşturmuş, kültürel mirasın korunmasına yönelik birikimin kapsamlı, çok boyutlu ve bütünlük bir yaklaşıma dönüştürülmesini sağlamıştır. Bu süreç Tablo 1'de verilmiştir.

HUL tavsiye kararı, kentsel gelişme politikalarının oluşturulmasında bir kaynak olarak geçmişin değerlerinin peyzaj temelli bir yaklaşımla ele alınmasını desteklemektedir (UNESCO, 2011; Veldpaus, 2015; Rey-Perez ve Pereira Roders, 2020). Kültürel kimlik ve çeşitliliğin önemine, kültürel geleneklere, mekânsal biçime, sosyal süreçlere, insanlar ve doğal çevreleri arasındaki dengeye ve refaha vurgu yapar. Tarihi şehirlerin doğal yapılarıyla uyum içinde yönetimde disiplinler arası yaklaşımı amaçlar. Toplumun miras yönetiminde ve kentsel gelişmedeki rolüne önem vererek, kamu bilincinin artırılması ve yerel halkın katılımıyla sürdürülebilirliğin sağlanmasını ve demokratik bir kentsel yönetim modelinin geliştirilmesini teşvik eder (UNESCO, 2011; UNESCO, 2015; Zeayter ve Mansour, 2018).

Bir kenti oluşturan katmanlar (altyapı, kültürel uygulamalar, yapıları çevre, çeşitlilik ve kimlik, jeomorfoloji, hidroloji, açık alanlar, topografya, kentsel yapı, ekonomik süreçler, sosyal

değerler) çeşitlidir ve HUL yaklaşımı bütün bu bileşenlerin hepsini ele alacak bir miras yönetimini öngörmektedir (Bandarin ve Van Oers, 2015). Bu bağlamda, daha önce koruma yaklaşımında öne çıkan somut unsurlara ek olarak, somut olmayan unsurlar da koruma açısından önemli hale gelmiştir (Taylor, 2016; van Oers ve Pereira Roders, 2013).

Ayrıca, kırsal veya kentsel alanı bir süreç olarak ele alır ve tarihi mekânların iklim değişikliği, yeni küresel zorlukların etkisi, kentleşme ve sürdürülemeyen turizmden kaynaklı baskılar gibi tehlikelere karşı korunması ihtiyacını vurgular. HUL yaklaşımının uygulanmasında altı kritik adım ve dört temel araç önerilmektedir. Altı kritik adım aşağıdaki gibi özetlenebilir;

- Şehrin doğal, kültürel vb. kaynaklarının kapsamlı olarak araştırılması, haritalaması,
- Korunacak değerlerin katılımcı planlama ve paydaş istişareleriyle belirlenmesi,
- Mirasın sosyoekonomik baskılara ve iklim değişikliğinin etkilerine karşı savunmasızlığının değerlendirilmesi,
- Kentsel miras değerlerinin ve bunların kırılabilirlik durumlarının daha geniş bir kentsel gelişme çerçevesi ile bütünleştirilmesi,

Tablo 1. Tarihi kentsel peyzaj yaklaşımının gelişim süreci

Uluslararası Belgeler	Uygulayıcı	Tarih	Kavramlar
Rio Deklarasyonu	Birleşmiş Milletler	1992	Sürdürülebilirlik
Avrupa Peyzaj Sözleşmesi	Avrupa Konseyi	2000	Sürdürülebilir Kalkınma Kültürel Peyzajın Korunması ve Yönetimi
Budapeşte Deklarasyonu (Dünya Miras Alanlarının Korunması Stratejileri)	UNESCO	2002	Güvenirlilik Koruma Kapasite Oluşturma İletişim Toplum
Somut Olmayan Kültürel Mirasın Korunması Sözleşmesi	UNESCO	2003	Somut Olmayan Miras Geleneksel Bilgi
Kültürel İfadelerin Çeşitliliğinin Korunması ve Geliştirilmesi Sözleşmesi	UNESCO	2005	Geleneksel Bilgi Kültürel Çeşitlilik
Viyana Memorandumu	UNESCO	2005	Tarihi Kentsel Peyzaj
Faro Sözleşmesi (Kültürel Mirasın Topluluk İçin Değeri Üzerine Çerçeve)	Avrupa Konseyi	2005	İnsan Hakkı Bütüncül Altyapı İş Birliği
Xi'an Deklarasyonu (Miras Yapılarının, Ören Yerlerinin ve Alanlarının Muhafaza Edilmesi ile İlgili Deklarasyon)	ICOMOS	2005	Kültürel Gelenekler, Anlaşılma, Belgeleme, Yorumlanma, Çok Disiplinlik, Planlama, Disiplinler Arasılık
HUL (Tarihi Kentsel Peyzaj Kavramına İlişkin Tavsiye Kararı)	UNESCO	2011	Yönetim Planı Sürdürülebilir Kalkınma Katılım Bütüncül Koruma

- Koruma ve geliştirme faaliyetlerine öncelik verilmesi,
- Koruma ve geliştirme için belirlenen projelerin her biri için uygun ortaklıklar ve yerel yönetim çerçevelerinin oluşturulması ve kamu ve özel sektördeki aktörler arasındaki faaliyetlerin koordinasyonu için mekanizmaların geliştirilmesini içeren bir süreç önerilmektedir (UNESCO, 2011).

Bu sürecin bir parçası olarak geliştirilmesi gereken bu araçlar ise;

- Paydaşların farklı bir kesitini içeren; paydaşları kentsel alanlarındaki temel değerleri belirlemeye, çeşitliliklerini yansıtan vizyonlar geliştirmeye, hedefler belirlemeye ve miraslarını korumak ve sürdürülebilir kentsel gelişmeyi teşvik etmek için eylemler üzerinde anlaşmaya yetkilendiren; topluluklardan tarihleri, gelenekleri, değerleri, ihtiyaçları ve özelemleri hakkında bilgi edinerek ve çatışan çıkarları olan gruplar arasında ara buluculuk ve müzakereyi, kültürler arası diyalogu kolaylaştıran “topluluk katılım araçları”,
- Kentsel mirasın niteliklerinin bütünlüğünü ve özgünlüğünü koruyan; kültürel önem ve çeşitliliğin tanınmasına izin veren; yaşam kalitesini ve kentsel alanı iyileştirmek için değişimin izlenmesini ve yönetimini sağlayan; kültürel ve doğal özelliklerin belgelenmesini ve haritalanmasını içeren; miras, sosyal ve çevresel etki değerlendirmeleri, sürdürülebilir kentsel gelişme çerçevesinde karar verme süreçlerini destekleyen ve kolaylaştıran “bilgi ve planlama araçları”,
- Yerel koşulları yansıtan; sosyal, çevresel ve kültürel değerleri de dahil olmak üzere kentsel mirasın somut ve somut olmayan niteliklerinin korunmasını ve yönetimini amaçlayan yasal ve düzenleyici önlemleri içeren; geleneksel ve alışlagelmiş sistemleri tanıyan ve gerektiğinde güçlendiren “düzenleyici araçlar”,
- Geleneklere dayanan kapasiteler oluşturan ve yenilikçi gelir getirici gelişmeyi destekleyen; ulusal ve uluslararası fonlara ek olarak, yerel düzeyde özel yatırımları teşvik etmek için finansal araçları etkin bir şekilde kullanan; yerel girişimi desteklemek için mikro kredi ve diğer esnek finansmanın yanı sıra çeşitli ortaklık modellerini geliştiren “finansal araçlar”dır (UNESCO, 2011).

HUL yaklaşımı, katılım, kentsel peyzaj ve silüete özen, sosyal kaygılara karşı daha yüksek hassasiyet ve aktif kamuoyu ile tarihi alanların daha iyi yönetilmesinde ve sorunların bütünlük bir planlama yaklaşımıyla önlenmesinde çözüm olarak görünmektedir (Erkan, 2014). Bu yaklaşıma göre, sürdürülebilir kentsel gelişme için hazırlanan yönetim planı/programı, yenilikçi ve çok boyutlu uygulamalar için bir araçtır (De Rosa ve Palma, 2013).

HUL yaklaşımının, kültürel mirasın korunmasında kavramsal düzeyden uygulama düzeyine geçebilmesi bileşenleriyle birlikte ele alınmasını gerektirmektedir. Bütüncül,

bütünlük ve değer odaklı olmak HUL yaklaşımının temel bileşenleri olarak tanımlanabilir (Ginzarly ve ark., 2018). Bütüncül olma; fiziki/mekânsal, zihinsel ve işlevsel süreçlerle ilgili boyutlar dahil olmak üzere peyzajın farklı boyutları ile ele alınmasını içerir. Bu, mirasın tanımının artık yalnızca anıtlara odaklanmadığı; ekonomik, teknik, çevresel, sosyal, coğrafi, estetik, kentsel ve doğal yönleri kapsayan yeni bütüncül bir vizyon sayesinde artık şehirleri, manzaraları ve bölgeyi kapsadığı anlamına gelir (Veldpaus 2015; Rey ve Gonzalez Martinez, 2018).

Bütünlük olma, uzmanlıklar arasında farklı bakış açılarını birleştiren yaklaşımların yanı sıra kültürel ve doğal miras perspektiflerini de içerir (Fairclough ve Londen, 2010). Miras yönetimi ve kentsel gelişmenin, mirasın korunması ve sürdürülebilir gelişmenin bütünlükleştirilmesi de bu kapsamda ele alınabilir (Caballero, 2016).

Değer odaklı olma ise peyzajla ilişkili topluluklarla iş birliğini, kültürler arası diyalogu destekleyen paydaş katılımını, geleneksel ve yenilikçi katılım araçlarını ifade eder. HUL, bir yerin kimliğine ve duygusuna katkıda bulunan kültürel ve doğal değerlerin ve niteliklerin karmaşık katmanlarına gönderme yapar. Farklı paydaşlar tarafından atfedilen kültürel değerlerin kavranması, günlük pratiklerin, kişisel deneyimlerin miras unsurlarına eklenmesi yeni bir değer tanımını ortaya çıkarmaktadır (Ginzarly, Roders ve Teller, 2019).

Koruma, geliştirme, yönetim ve planlama disiplinlerinin aralarındaki bütünlük sağlama HUL yaklaşımı, farklı disiplinler arasında kavramsallaştırma, operasyonelleştirme, miras yönetişiminin dinamiklerini sağlama, teoriden pratiğe nasıl geçileceği konusunda yol gösterme anlamında nicel ve nitel yöntemleri birleştiren bütüncül bir yaklaşımdır (Spirn, 1998; ICOMOS 1999; Terkenli, 2001; Tress ve Tress, 2001; Tress ve ark., 2001; Mason ve Avrami, 2002; Fairclough ve Londen, 2010; Ginzarly ve ark., 2018). Kültürel öneme sahip yerler, estetik, tarihi, bilimsel, sosyal veya manevi değerler taşımaktadır. Bu kapsamda HUL yaklaşımı, kültürel mirasın korunmasına ilişkin politika ve uygulamalar arasında koordinasyon sağlayarak, daha bütüncül, bütünlük ve değer odaklı bir yaklaşım için araç olarak öngörülmektedir (Bandarin ve van Oers, 2015; Ginzarly ve ark., 2018; UNESCO, 2011).

İZMİR TARİHİ LIMAN KENTİ

İzmir ve yakın çevresi Asya'yı Avrupa'ya bağlayan ticaret yolları üzerindeki konumu ve doğal olarak oluşmuş korunaklı limanlarıyla önemli medeniyetlere ev sahipliği yapmıştır. Efes Limanı'ndan bugüne, tarihi boyunca yok olan limanlarının yerine yenisini inşa edebilme becerisiyle İzmir zengin bir kültürel birikime sahip, dinamik, devingen ve kozmopolit bir liman kenti olma özelliğini sürdürmüştür. Antik çağ, Helenistik, Roma, Bizans ve Osmanlı dönemin-

den ve günümüz Türkiye'sine kadar kesintisiz bir yerleşim yeri ve bir liman kenti olarak gelişen İzmir (Smyrna), bu medeniyetlerin izlerini halen taşımaktadır. Deniz ve liman etrafında biçimlenen ticaret ve ekonomik etkinlikler; bu etkinliklerin belirlediği toplumsal yaşam şekli ve kültür, kentin kimliğini biçimlendirmiştir (Arı, 2011). İzmir'de, farklı dönemlerde liman alanlarının yer değiştirmesiyle kentsel gelişme, kentin rolü ve ilişki alanları da değişmiştir.

İzmir (Smyrna) kenti ilk olarak M.Ö. 3000 yıllarında Bayraklı semtinde yer alan Tepekule ören yerine, daha sonra M.Ö. 300 yıllarında Pagos Dağı eteklerine (Kadifekale) kurulmuş, liman ve iç kesimler zamanla birleşerek kent büyümeye başlamış ve bugünkü yerleşmelerin temelleri atılmıştır (Atay, 1978). Helenistik ve Roma Dönemlerinde; Smyrna'nın idari, siyasi, adli ve ticari merkezi Agora gelişmiştir (Atilla, 2001; Dan, 2015; Yılmaz ve Yetkin, 2002). On beşinci yüzyılda Osmanlı egemenliğine giren İzmir, Akdeniz ticaretindeki dengelerin değişmesi ve doğu ticaret yollarının kente yönelmesi sonucu önemli bir ticaret merkezine dönüşmüş, ticari faaliyetler sonucu liman bölgesinin öneminin artmasıyla ticaretle uğraşan farklı etnik gruplar bölgeye gelmeye başlamıştır (<http://izmir.gov.tr/tarih-e>, 2021).

Osmanlı İmparatorluğu'nun erken dönemlerinde küçük bir kasaba olan İzmir, 17. yüzyılda Avrupa ülkelerinin konsolosluklarının gelmesiyle, Doğu Akdeniz'in en önemli liman ve ticaret kentlerinden biri haline gelmiş, ticari ilişkilerde çeşitlilikle birlikte kozmopolit bir yapı ortaya çıkmıştır. Kent doğudan gelen tarım ve sanayi ürünlerinin dünyaya gönderildiği bir kapı olarak Levant bölgesinin önemli odak noktası haline gelmiştir (Çiçek, 2006). İzmir 17. yüzyılda iç liman ve onu hilal biçiminde çevreleyen çarşı bölgesi etrafında gelişmiştir (Şekil 1).

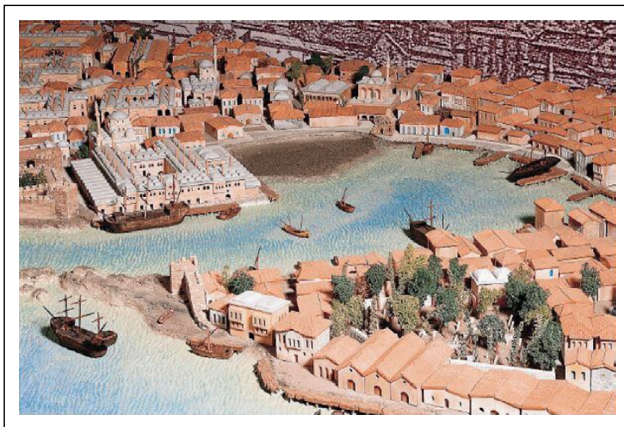
On sekizinci yüzyılda antik liman dolmuş, Levanten tüccarların kullandıkları ticarethaneler ve mahalleler inşa edilmiş, kentin ticari merkezi bu bölge etrafında gelişmiştir (Atay, 1995; Baykara, 1974) (Şekil 2). Gediz Nehri'nin yatağının iç körfezi doldurmaya başlamasıyla, liman gelişimi dış körfeze doğru yönlendirilmiş, 1876 yılında Pasaport Limanı yapılmıştır (Beyru, 2011; Balköse, 2007).

Osmanlı Millet sistemiyle, Hristiyan ve Musevi topluluklarına ve gayrimüslimlere belirli ölçülerde özerklik, yasal ve dini özgürlükler sağlanmıştır. Şehirde Müslüman, Rum, Ermeni, Musevi ve Levantenlerin yanı sıra İngiliz, Fransız, İtalyan, Avusturyalı ve Amerikalı göçmen topluluklar da bulunmaktadır. Bu özelliğiyle çeşitli kültürlerin ve dinlerin mekânsal olarak iç içe yaşadığı dünyanın tanınmış ticari ve kültürel merkezlerinden biri olmuştur (Kurtaran, 2011; Beyru, 1973; Yorulmaz, 1993).

On dokuzuncu yüzyılda savaşlar, kitlesel göçler ve ticaretteki gelişmelerle birlikte hızlı bir nüfus artışı yaşanmış, liman kapasitesi artmış, Ege Bölgesi'ndeki ilk demir yolu olan İzmir-Aydın hattı 1866 yılında tamamlanmıştır. Sonuç olarak yerleşme dışı doğru doğrusal yayılım göstermiştir (Kıray, 1998; Atilla, 2001; Serçe, 2000).

Cumhuriyet'in ilk yılları savaş, yangın, göç ve mübadele sonucunda şehirde büyük yıkım olmuş, liman gelişimi zarar görmüştür. 1954 yılında Alsancak Limanı inşa edilmiştir (Baran, 2010). 1980 yılından sonra, kentin mekânsal yayılımı farklı bir boyut kazanmış, kentin mekânsal yayılımı genişlemiş, İzmir kenti çevresiyle birlikte kentsel bir bölge karakteri kazanmaya başlamıştır (Tekeli, 2012). Geleneksel kent merkezinin yer aldığı Kemeraltı bölgesi, kentin tek merkezi olma özelliğini kaybetmiş, Bayraklı bölgesinde yakın dönemde gelişmeye başlayan yeni kent merkeziyle birlikte bazı fonksiyonlar bölgeyi terk etmiştir.

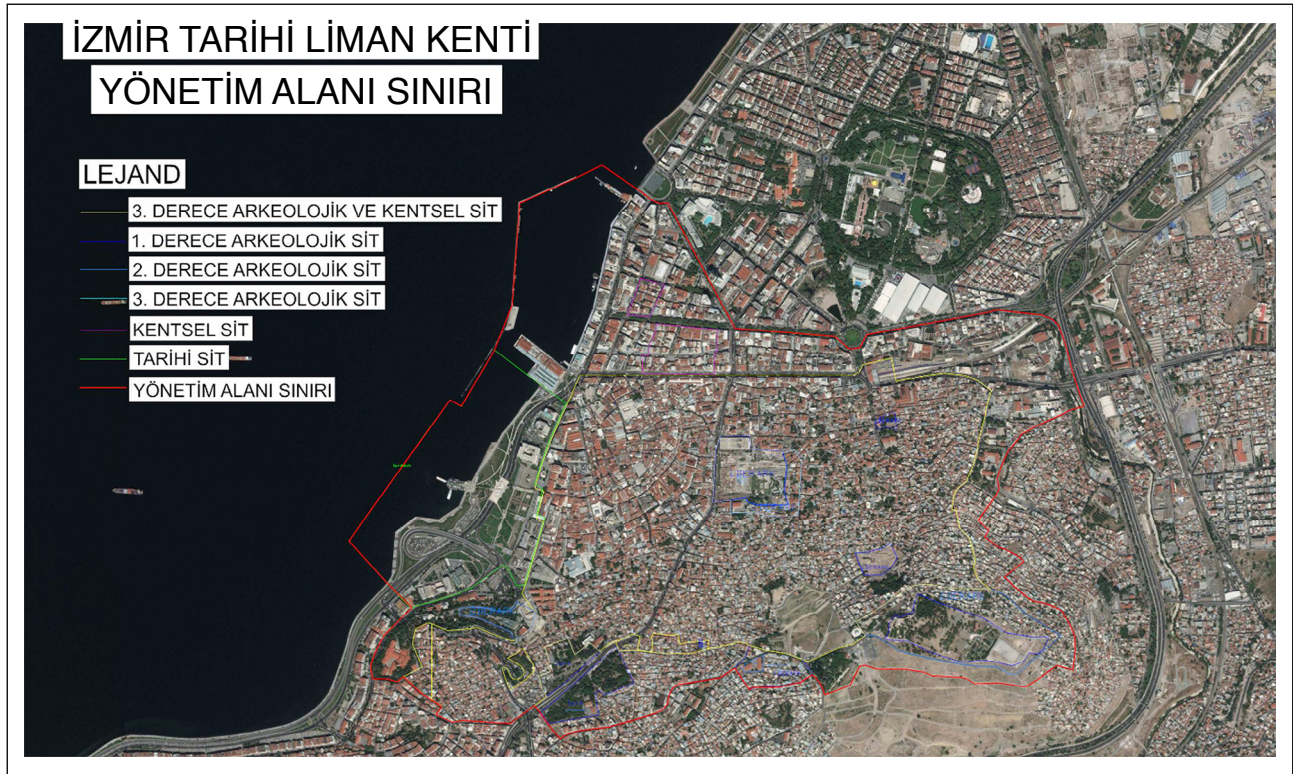
Gelişim süreci ile önemli bir ticaret ve liman kenti olan ve farklı dönemlerin ve farklı kültürlerin izlerini bünyesinde barındıran İzmir'in geleneksel kent merkezi olan Kemeraltı bölgesine ilişkin UNESCO Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmesi yönünde çalışmalar 2018 yılında İzmir Valiliği ve İzmir Kalkınma Ajansı'nın desteğiyle ve TARKEM ve Kentimiz İzmir Derneği'nin başvuru dosyası hazırlıkları ile başlatılmıştır. "İzmir Tarihi Liman Kenti" 2020 yılında Dünya Miras Listesi'ne dahil edilmenin ilk adımı olan UNESCO Dünya Mirası Geçici Listesi'ne kabul edilmiştir (Şekil 3).

Şekil 1. İzmir Tarihi Liman Kenti (TARKEM, 2020).

Şekil 2. Tarihi Kemeraltı Çarşısı (Birgün Ege, 2021).

Şekil 3. İzmir Tarihi Liman Kenti Yönetim Alanı Sınırı.

İzmir Tarihi Liman Kenti;

- Zengin kültürel değerleri ve kozmopolit yapısı,
- Dini yapılar, hanlar, arastalar, pasajlar ve otellerle çevrilen ticari merkezi,
- Farklı kültürlerle ait mimari mirasın etkileşim halinde olduğu mekânsal, sosyal ve ekonomik nitelikleri,
- Millet sistemi geleneğinin yansımaları,
- Levanten kültürü ve mekânsal izleri,
- Osmanlı döneminden itibaren antik limanın dolması sonucu ticaret merkezi haline dönüşen Kemeraltı Çarşısı ve Konak Meydanı,
- Su kemerleri, Kervan Köprüsü gibi Roma Dönemi eserleri,
- Endüstrileşmenin ve kentleşmenin ilk örneklerinden Havagazı Fabrikası, endüstriyel depolama alanları, Sümerbank Bez Fabrikası gibi yapıları,
- Demir yolu, gar ve diğer kültürel miras unsurları,

ile işlevsel, mimari ve mekânsal olarak benzersiz, üstün evrensel değere sahip özgün bir kültürel mirastır (TARKEM, 2021; Frangakis-Syrett, 2001; Bilsel, 2000; Ünlü, 2020; İBB 2020).

Bölge, UNESCO'nun listeye girebilmek için belirlediği altı kültürel üstün evrensel değer kriterlerinden üçüne (ii, iii, iv) uymaktadır. Dünya Miras Listesi'ne girebilmek için İzmir Tarihi Liman Kenti açısından belirleyici olan üstün evrensel değerler Tablo 2'de belirtilmiştir (TARKEM, 2020).

İZMİR TARİHİ LİMAN KENTİNİN HUL YAKLAŞIMI PERSPEKTİFİNDE DEĞERLENDİRİLMESİ

HUL Tavsiyesi ve Ginzarly, Houbart ve Teller (2018)'in 2010-2018 yılları arasında HUL yaklaşımına ilişkin 100'den fazla yayını inceleyerek yaptıkları sınıflama bütüncül, bütüncül ve değer odaklı üç eksenli bir koruma, planlama ve yönetim yaklaşımlarına işaret eder. Kentsel mirasın korunması ve yönetimi dinamik bir süreçtir ve kentsel bağlamda planlama politikaları ve uygulamalarla birlikte düşünülmelidir. HUL yaklaşımı, kısa ve uzun vadeli mekanizmalar geliştirilerek koruma ve sürdürülebilirlik kavramlarının dengede tutulmasını amaçlar. Bu kapsamda, tarihi kentsel dokuları ve değerleri oluşturan peyzaj, kültürel katmanlar, çoklu kimlik, kent kültürü, süreklilik ve değişim, sürdürülebilirlik, paydaşlar, disiplinler arası ortaklıklar parametreleri çerçevesinde içselleştirilerek tarihi peyzaj yaklaşımını oluşturur (Jokilehto, 2014).

Kemeraltı ve bölgesi, 2002 yılında kentsel arkeolojik sit ilan edilerek, 272 hektarlık bir alanda 1/5000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planı, ardından Kemeraltı I ve II. Etap, Agora ve Kadifekale gibi farklı alanlar için 1/1000 ölçekli Koruma Amaçlı İmar Planları hazırlanmıştır. Kemeraltı bölgesi, 2007 yılında Bakanlar Kurulu kararıyla 5366 sayılı yasa kapsamında "Yenileme Alanı" ilan edilmiştir. 2012 yılında %31'i kamunun (İzmir Büyükşehir Belediyesi, Kültür ve Turizm Bakanlığı, İzmir Valiliği, Konak Belediyesi) %8'i odalar ve borsaların (İzmir Ticaret Odası, Ege Bölgesi Sa-

Tablo 2. İzmir Tarihi Liman Kenti üstün evrensel değerler

	Temel Vurgu/ Kriter	Tanımlama	Mekânsal İzler
Etkileşim	Kriter (ii): Mimari veya teknoloji, görkemli sanatlar, şehir planlama ya da peyzaj tasarımı konusunda kültürel bir yerleşimdeki değerler arasında önemli etkileşimi sergilemesi	<ul style="list-style-type: none"> İzmir, tümü benzersiz mekansal özelliklerle temsil edilen farklı medeniyetler ve kültürler arasındaki etkileşimleri harekete geçiren Akdeniz Havzası'nda bir ticaret merkezi olmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> Farklı tarzlarda mimari eserler (Neo-Klasik, Neo-Romanesk, Art Nouveau ve Art-Deco gibi), Geleneksel Türk ve Rum evleri, Sakız tarzı ve Levanten konutları, Farklı dinlere ait ibadet yapıları (cami, kilise, havra), Kültürel yapıları, Cortijos Yahudi yerleşim planları, İzmir evi olarak anılan karakteristik konutlar, Geleneksel ticaret bölgeleri, yapıları, Geleneksel kamusal alanlar
Eşsizlik / İstisnailik	Kriter (iii): Hayatta kalan veya kaybolan bir kültürel geleneğin ya da bir medeniyetin eşsiz veya en azından istisnai bir tanıklığını teşkil etmesi	<ul style="list-style-type: none"> İzmir, 16. ve 19. yüzyıllar arasında Osmanlı İmparatorluğu'nun moderniteye ve sanayileşmeye dönüşümünün bozulmamış kanıtlarını temsil eden, Akdeniz Havzası'ndaki başlıca Osmanlı ticaret merkezi ve liman kenti olmuştur. İzmir, Anadolu (iç) ve Akdeniz (kıyı) ticaret yolları arasında bir bağlantı merkezi olması nedeniyle Helenistik, Roma ve Osmanlı liman kenti olarak Akdeniz Havzası'nda her zaman bir ticaret merkezi olmuştur. 	<ul style="list-style-type: none"> Smyrna Agorası Karavan Köprüsü Kemeraltı bölgesindeki farklı isimlerle anılan hanları, sokakları, çarşıları, bedestenleri, arastaları, Zanaatkarları ile geleneksel ticari dokuları, lonca ortamı Depo, antrepo, imalat yapıları, Ticari doku plan tipolojisinin zenginlik ve çeşitlilik göstermesi, Demir yolu ve istasyon yapıları, Oteller, konsolosluklar,
Üstün Bir Örnek Olma	Kriter (iv): İnsanlık tarihinde önemli bir dönemi gösteren bir yapı türü, mimari veya teknolojik grup veya peyzaj için üstün bir örnek olması	<ul style="list-style-type: none"> İzmir, karasal tarımsal hinterlandı ile bir körfez oluşumu içinde gelişmiş bir liman kenti eşsiz bir örneğidir. İzmir, sonraki konum değişimlerine ve gelişim aşamalarına tanık olan seçkin bir liman kenti örneğidir. İzmir, çok kültürlü ve çok katmanlı bir Osmanlı liman kentinin seçkin bir örneğidir. 	<ul style="list-style-type: none"> İpek yolu, kral yolu üzerindeki konumu Körfez, Gediz Nehri ve liman ilişkisi Osmanlı millet sistemi ile yaratılan Kozmopolit Levanten liman şehri

*TARKEK tarafından adaylık sürecinde yapılan tanımlamalardan alıntılarla yazarlar tarafından hazırlanmıştır.

nayi Odası, İzmir Esnaf ve Sanatkarlar Odaları Birliği, İzmir Ticaret Borsası, Ege İhracatçı Birlikleri, İMEAK Deniz Ticaret Odası) ve %61'i Kemeraltı esnaflarından olmak üzere 160'ın üzerinde ortağın oluşturduğu TARKEM (Tarihi Kemeraltı İnşaat Yatırım Ticaret A.Ş.) Kemeraltı ve Çevresi Kentsel Yenileme Alanını canlandırmayı amaçlayan bir kamu-özel iş birliği yapısı olarak kurulmuştur (TARKEK, 2021). 2013 yılında İzmir Büyükşehir Belediyesi, alanın bütüncül bir yaklaşımla koruma ve kullanma dengesi gözeterek iyileştirmeyi ve canlandırmayı hedefleyen İzmir Tarih Projesi'ni başlatmıştır (İBB, 2017).

Bu kapsamda Kemeraltı bölgesini içeren alanda proje geliştiren aktörlerin, 2000 yılı sonrasında bölgeye ilişkin üret-

tikleri plan, proje, tasarım, rehber vb. çalışmaların HUL yaklaşımını hangi eksenler doğrultusunda destekledikleri açısından bir değerlendirme yapılması amaçlanmıştır.

İlgili kurum ve kuruluşların internet sayfalarında yer alan verilerden ve projelere ilişkin bilgi sahibi olan kişilerle yapılan görüşmelerden yararlanılarak, bölgeye ilişkin temel aktörler ve projeler (içeriklerine ve amaçlarına göre gruplanarak) Tablo 3'te verilmiştir. Kemeraltı bölgesinde çok sayıda aktörün stratejik düzeyden başlayıp, yapı düzeyine kadar farklı ölçeklerde projeler gerçekleştirdiği, bu projelerin somut ve somut olmayan miras değerlerinin korunması, sürdürülmesi ve tanıtımına yönelik olduğu izlenmektedir.

Tablo 3. Kemeraltı Bölgesine İlişkin Aktörlerin Farklı Nitelikteki Çalışmaları

Uygulamalar	Aktörler	Bölgeye İlişkin Öne Çıkanlar
Stratejiler	İBB	• İzmir Tarih Projesi
İmar Planları	İBB, Konak Belediyesi, Üniversiteler, Koruma Bölge Kurulları	• 1/5000 KAİP • 1. Etap 1/1000 KAİP • 2. Etap 1/1000 KAİP
Bölgesel Projeler	İBB İzmir Musevi Cemaati Vakfı	• Sürdürülebilir Ulaşım • 1. Etap Altyapı Yenileme • Aydınlatma Master Planı • Çarşı Yayalaştırma Projesi • Yahudi Kültür Mirası Projesi
Kamusal Alan Düzenlemeleri	Kültür ve Turizm Bakanlığı İBB Konak Belediyesi	• Sokak Sağlıklaştırma Projeleri • Anıtsal Yapı Çevre Düzenlemeleri, Park, Meydan, Sokak Çevre Düzenlemeleri • Üst Örtü ve Kent Mobilyaları Projeleri
Arkeolojik Alanlara İlişkin Destek/ Projeler	Kültür ve Turizm Bakanlığı İBB Müze Md.	• Agora Giriş Yapısı, Güvenlik Duvarı, Kazı Evi Projeleri • Kale-Antik Tiyatro Düzenleme Projeleri • Roma Yolu, Cici Park Düzenleme Projeleri • Kazı Destekleri
Tek Yapı Restorasyon	TARKEM İBB Konak Belediyesi Vakıflar Bölge Md. İZTO	• İdari, Resmi, Kültürel vb. Amaçlarla Kullanılmak Üzere Yapılan Restorasyonlar • Dini ve Anıtsal Yapı Restorasyonları • Çarşı, Han Restorasyonları
Yeni Yapı Tasarımları	İBB TARKEM	• Balıkçılar Meydanı Projesi • Akın, Albayrak Pasajları
Tarihi Eser Ödülleri	İBB	• Tarihe Saygı Yerel Koruma Ödülleri
Kültür Turları, Bilgi Broşürleri, Filmler, Haritalar, Aplikasyonlar, Yayınlar, Festivaller	TARKEM İBB Kentimiz İzmir Derneği	• Kısa Film Yarışmaları • İzmir Tarih Mobil Uygulaması • Bilgi Noktası • İzmir Seferad Kültürü Festivali • İzmir Lezzetleri Festivali • Kent Kitaplığı Serisi • İzmir Kent Kültürü Dergisi • Kemeraltı Hikayeleri

Çalışma kapsamında görüşüne yer verilen aktörlerin kurum ve meslekleriyle, HUL yaklaşımının temel kavramları ve araçları doğrultusunda sınıflanan görüşleri Tablo 4 ve Tablo 5'te verilmiştir.

HUL yaklaşımının öne çıkardığı kavramlardan biri olarak ortak vizyon ve hedefler doğrultusunda farklı ölçekteki çalışmaların eşgüdümünün sağlanması, yaşam kalitesinin iyileştirilmesi, kentsel mekânın iyileştirilmesi ve kültürel sürekliliğin sağlanması açısından önem taşır. Bu eşgüdümünün sağlanması öncelikle temel vizyon ve stratejiler üzerinde uzlaşmayı gerektirir. Bu durum ise tüm aktörlerin etkin katılımıyla sağlanabilecektir.

İzmir örneğinde katılımcılar; üst ölçekte farklı kurumlar-

ca yapılan farklı planların varlığını, planların süreç içinde değişimini, koordinasyon ve iş birliği konusundaki eksiklikleri, yönetsel çerçeveye mekânsal planlar arasındaki eksiklikleri dile getirmiş, sonuç olarak kültürel mirasın korunması konusunda üzerinde uzlaşmış stratejik bir planın bulunmaması temel sorun olarak ortaya çıkmıştır. Bu durum stratejik planlamanın gereklerinden olan, üzerinde uzlaşmış vizyon, strateji, hedef ve araçların ve uygulama etaplarının belirlenmesi konusunda eksikler olduğunu ortaya koymaktadır. Aktörlerin bu yöndeki tespitleri farklı kurumlarca yürütülen çok sayıda çalışmanın varlığına rağmen HUL yaklaşımının temel bileşenlerinden olan bütüncül yaklaşım konusunda eksikliklerin bulunduğunu ortaya koymaktadır.

Tablo 4. Görüşü aktarılan kentsel aktörlere ilişkin bilgiler

Aktörler	Mesleği	Kurumu
A1	Üst Ölçek Plan Şube Müdürü-Şehir Plancısı	İzmir Büyükşehir Belediyesi
A2	Koruma Alanları Şube Müdürü-Şehir Plancısı	İzmir Büyükşehir Belediyesi
A3	Uzman Personel-Şehir Plancısı	I Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Şube Müdürlüğü
A4	Uzman Personel-Şehir Plancısı	II Numaralı Kültür Varlıklarını Koruma Şube Müdürlüğü
A5	Müdür Yardımcısı-Şehir Plancısı	Çevre ve Şehircilik İl Müdürlüğü
A6	Uzman Personel-Şehir Plancısı	İzmir Kalkınma Ajansı (İZKA)
A7	Genel Müdür-Sosyolog	TARKEM
A8	Arkeolog-Turist Rehberi	İzmir Ticaret Odası (İZTO)
A9	Öğretim Üyesi-Şehir Plancısı	Dokuz Eylül Üniversitesi Mimarlık Fakültesi Şehir ve Bölge Planlama

Öne çıkan bir diğer kavram ise bütünlük yaklaşımıdır. Bu yaklaşım, farklı kültürel katmanlar arasında; geçmiş, bugün ve gelecek arasında; doğal çevreyle yapıyı çevre arasında çok boyutlu çok disiplinli alan çalışmalarına işaret eder. Aktörler tarafından miras unsurlarının tespiti konusunda, mevcut kurumsal yapı ve çok sayıda çalışmaya rağmen güncel, kolay erişilebilir, somut ve somut olmayan mirasa ilişkin bütünlük değer tespitinin eksikliği ortaya konulmuştur. Yine mekânsal çalışmalarla, korumanın toplumsal ve ekonomik boyutları arasındaki ilişkinin kopukluğuna vurgu yapılmıştır. HUL yaklaşımı neyin korunması gerektiği konusunda toplumsal uzlaşya önem vermektedir, ancak görüşmelerden elde edilen bulgular bu uzlaşya sağlamaya yönelik bir sistemin henüz oluşmadığını ortaya koymaktadır.

Değer odaklı yaklaşım ise somut ve somut olmayan miras değerlerinin ve özgünlüklerin korunmasında etkin paydaş yönetimi, idari yönetim, yönetim süreçlerinde katılımı sağlamaya yönelik yenilikçi araçlara vurgu yapar. Paydaşlar tarafından özellikle il ya da bölgesel ölçekte temel stratejileri belirleyecek bir plana ilişkin yasal ve kurumsal yapının bulunmaması, merkez ve yerel arasındaki yetki çatışmaları, uygulama ve teşvike ilişkin araçların yetersizliği sorun olarak ortaya konulmuştur.

Stratejik düzeyde bir çalışma olarak başlatılan İzmir Tarih Projesi ve kurumsal yapılanma açısından TARKEM'in varlığı iş birliği, bütünlük ve katılımcı yaklaşım açısından önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Ne var ki, sadece geleneksel kent merkezini içeren İzmir Tarih Projesi ile yakın çevresinin ve kentin nasıl ilişkilendirileceği, bu proje ile geliştirilen stratejilerin örneğin merkezi yönetime bağlı kurumlar için bağlayıcı olup olmayacağı, kentsel ve bölgesel ölçekli diğer planların hedefleriyle bu proje hedefleri arasındaki bütünlüğün nasıl sağlanacağı konusunda belirsizlikler bulunmaktadır. Örneğin, İzmir Tarih Projesi için belirlenen sınırla İzmir Tarihi Liman Kenti Yönetim Alanı sınırları örtüşmemektedir.

Sonuç olarak, mevcut çalışmalarla İzmir için umut verici bir koruma pratiğinin gelişmeye başladığını; ancak bölgenin HUL yaklaşımıyla belirlenen bütüncül, bütünlük ve

değer odaklı olarak ele alınmasına, katılımcı bir yaklaşımın uygulanmasına yönelik eksikliklerin bulunduğunu göstermektedir.

DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

İzmir Tarihi Liman kenti özelinde 2000 yılı sonrasında yapılan "İzmir Tarih Projesi" gibi çok aktörlü ve katılımcı süreçlerle yürütülen projelerin ve TARKEM gibi yerel ve merkezi kurum temsilcileri ile özel sektör temsilcilerini bir araya getiren ortaklıkların varlığı, HUL yaklaşımının her üç bileşeni açısından da öne çıkarılan "katılım" açısından daha sonraki çalışmalar için önemli bir potansiyelin bulunduğunu ortaya koymaktadır. Yine UNESCO süreci alan yönetiminin işletilmesini gerektirdiğinden katılım kültürünün geliştirilmesi açısından önemli bir birikim sağlamaktadır.

HUL yaklaşımı ile öne çıkan üç bileşen, konuya ilişkin aktörlerin özellikle vurguladıkları hususlarla da ilişkilendirilerek kent planlama açısından konu ele alındığında ise;

- Bütüncül yaklaşım kapsamında;
 - o İzmir Tarihi Liman Kenti ile kentin diğer UNESCO miras alanları/koruma alanlarının ve kent bütünü ilişkisinin ele alınacağı, kentsel miras değerlerinin ve bunların savunmasızlık durumunun daha geniş bir kentsel gelişim çerçevesine bütünlükte geliştirilebileceği, bölge ve il düzeyinde, çok disiplinli ve katılımcı stratejik bir plan yaklaşımının geliştirilmesi, mekânsal planlar ile ilişkilendirilmesi (A3, A4, A6),
 - o Stratejik vizyon ve eylemler üzerinde, eylemlerin önceliklendirilmesinde ve bu eylemleri gerçekleştirecek aktörlerin/iş birliklerinin oluşturulmasında uzlaşya sağlanması, değişen dinamikler dikkate alınarak izleme ve gözden geçirme süreçlerinin tanımlanması (A2, A4, A15),
 - o Miras alanları ve çevresindeki mekânsal müdahaleler (planlar, büyük ölçekli projeler vb.), sosyoekonomik dönüşümler ve iklim değişikliğinin, bu alanlar üzerindeki olası etkilerini ve alanın bu etkilere karşı

Tablo 5. HUL kapsamında İzmir Tarihi Liman Kenti koruma, planlama ve yönetim yaklaşımlarının boyutları ve parametreleri

BÜTÜNCÜL	BÜTÜNLEŞİK	DEĞER ODAKLI
Strateji, plan, projeler, tasarımlar, mimari projeler arasında koordinasyon	Kültürel katmanlar arasında, zamansal değişim sürecinde bütünleştirme, çok boyutlu-çok disiplinli alan ve saha çalışmaları, sosyokültürel analizler	Paydaş yönetimi ve idari yönetim, yenilikçi politikalar, somut ve somut olmayan değerler
KATILIM, PLANLAMA	KATILIM, BİLGİ, PLANLAMA	KATILIM, DÜZENLEYİCİ ARAÇLAR, MALİ ARAÇLAR
Çeşitlilikleri yansıtan ortak vizyon, strateji, hedeflerin ve eylemlerin belirlenmesi ve önceliklendirilmesi	Korunacak unsurların belirlenmesinde katılım	Yerel temsiliyetin örgütlenmesi, teknoloji kullanımı ile karar alma süreçlerine katılım
Planların kentin değişen dinamikleri ile uyumsuzluğu (A1)	Bütün idarelerin birlikte kültürel miras envanterini çıkarması gereksinimi (A2)	Yasalarda korumaya dönük daha çok, teşvike dönük daha az karar olması. Korumada belediyenin tek başına yetersiz kalması (A2)
Farklı idarelerce birçok plan yapılması ve çok fazla değişmesi (A2)	Fiziksel müdahalelerin mirası yaşatmak için yeterli olmaması (A2)	Kurullar vb. çok karar merci olması, yetki karmaşası bulunması (A3)
Öncelik sıralaması, etaplama sorunları (A2)	Kültürel miras envanter çalışmalarında doğru ve sistematik dijital veri tabanının tamamlanmamış olması (A3)	Mevzuatta kültürel miras alanlarına yönelik bir strateji planı, master planı veya eylem planına yönelik altyapı oluşturulmaması, hangi kurumlara bunu yapacağı belirtilmemesi ve görev tanımı yapılmaması (A3)
Strateji adına tüm disiplinler kesişme/mutabakat sağlama gereksinimi (A3)	Bugüne kadar yapılmış herhangi bir kültürel miras envanterinin bulunmaması (A7)	Merkez ve yerel arasında yetki çatışması veya birbiriyle çelişen strateji ve planların varlığı (A3)
Kültürel miras alanlarını odağa alan, strateji, politika ve uygulama araçlarını ortaya koyan bir strateji planı, master planı veya eylem planının bulunmaması (A3)	Konaklama ve gastronomi haritasının, aile olarak çocuklarla gezilebilecek rotaların yokluğu,	Uygulamada planlama ve koruma bakımından parçacı yapı (A4)
Üst ölçek planlarda yetki karmaşası (A4)	İçerisinde 300 tane kültürel mirasın hikayesi bulunan mobil uygulama yapıldığı, bunları filmlere dönüştürülmesi gereksinimi (A7)	Aktörler ne yapmak istediğinde odayışmaması, turizm ve korumayı aynı potada eritmenin ve aynı masada korumacıları ve turizmciileri oturtmanın zorlu bir süreç olması (A6)
Mekânsal olarak çok fazla kurumun yaptığı üst ölçek planın varlığı, yerel vizyon, hedef ve stratejinin aktörlerle ve mekânla nasıl bağdaştırılacağına yönelik araçların eksikliği (A4)	Kültürel mirası kimin yaptığının hikayesinin halka aktarılmasının gerekliliği (A7)	
Operasyonel ve yönetsel çerçeve ile mekânsal planlama arasında kopukluk (A4)	Restore edilen yerin yöredeki halk ile bütünleştirilmesi gereksinimi (A8)	
Kurumlar arası koordinasyon ve iş birliği eksikliği, çatı vizyonunda uzlaşma bulunmaması (A4)	Koruma alanlarında yerel halk ile iç içe ortak paydada buluşma, tüm meslek gruplarıyla, ayrıca sosyolog ve psikolog ile çalışma ve olayın sosyolojik boyutunun ele alınması gereksinimi (A8)	
Kültürel miras konusunda kurumsal kapasitenin yönetilmesi ve kullanılmasında aksamalar (A5)	Kültür turizminin sürdürülebilirliği için planlama ve multidisipliner çalışma yapılması ve kültürel miras alanlarının turizmle desteklenmesi gereksinimi (A8)	
Planlar arası koordinasyonda kurumsal iş birliği gereksinimi (A5)		
Her kurum kendi planını oluşturduğu için ortaya çıkan uyumsuzluk (A9)		

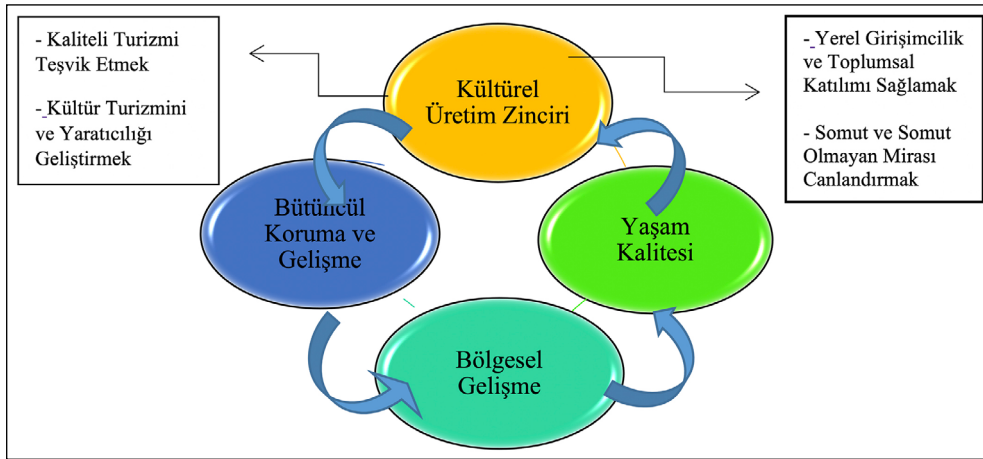
savunmasızlığını değerlendirmeye yönelik mekanizmaların (stratejik çevresel değerlendirme vb.) geliştirilmesi (A1, A8),

• Bütünleşik yaklaşım kapsamında;

- o Gelecek nesillere aktarılmak üzere hangi değerlerin korunacağını/nasıl korunacağını belirlemede katılımcı planlama ve paydaş istişareleri ile uzlaşmaya yönelik mekanizmaların oluşturulması (A8),
- o Kentin doğal ve kültürel, somut ve somut olmayan değerlerinin çok disiplinli kapsamlı araştırmalar ile ortaya konulması, haritalandırılması, gerektiğinde güncellenerek herkesin erişebileceği biçimde payla-

şılması (A2, A3, A7),

- o Yaşayan ve süreklilik arz eden birikim sürecinin bir parçası olan mirasın tanınırlığını, bilinirliğini ve dolayısıyla sahiplenilmesini artırmak üzere alternatif araçların (sosyal medya, filmler, belgeseller, mobil uygulama ve oyunlar, mobil harita ve rotalar vb.) kullanılması (A7, A8),
- o Gerek koruma amaçlı imar planları gerekse kentin diğer bölgelerine ilişkin planlar kapsamında bu değerlerin bütünleşik olarak korunmasına yönelik yaklaşımların geliştirilmesi (A1),
- Değer odaklı yaklaşım kapsamında;

Şekil 4. İzmir Tarihi Liman Kenti HUL yaklaşımı perspektifi.

- o Koruma ve geliştirme için belirlenen projelerin her biri için uygun ortaklıklar ve yerel yönetim çerçevelerinin oluşturulması ve yerel ve merkezi kamu kurumları ile dernekler, özel sektör temsilcileri ve diğer aktörler arasındaki çeşitli faaliyetlerin koordinasyonu için mekanizmaların geliştirilmesi (A4, A6),
- o Korumaya ilişkin süreçlerin sadeleştirilmesi, yetki karmaşasının önlenmesi, teşvik mekanizmalarının geliştirilmesi (A1, A2, A3),
- Tüm bu çalışmaların katılımcı yöntemlerle, toplumun tüm kesimlerinin izleyebileceği ve dahil olabileceği biçimde açık, şeffaf süreçlerle tasarlanması önemli görülmektedir.

Kemeraltı bölgesi, kent merkezindeki konumuyla farklı dönemlerin müdahaleleriyle katmanlaşmış ve kentin diğer alanlarındaki gelişim süreçlerinden etkilenmiştir. Bütüncül değer tespiti öncelikle kentin gelişim sürecinin an-

laşılmasına işaret eder. Kentin kültürel katmanları ve çok kimlikli yapısı, kültürel sürekliliğin, değişimin ve sürdürülebilirliğin sağlanmasında temel kaynak oluşturmaktadır. HUL yaklaşımı öngörülleri ile “İzmir Tarihi Liman Kenti” için kültürel üretim zincirinin halkalarını oluşturan bütüncül koruma ve kentsel gelişme ile bölgesel gelişimin sağlanması ve yaşam kalitesinin iyileştirilmesinin kültürel mirasın korunması ve sürdürülmesine destek olacağı değerlendirilmektedir (Şekil 4).

İzmir Tarihi Liman Kentinde HUL yaklaşımının uygulanmasında temel hedef, katılımcı planlama ve toplum merkezli yaklaşımların geliştirilmesidir. Bu kapsamda bilgi ve planlama, topluluk katılımı, düzenleme ve finansal araçlar bakımından ilgili paydaş tanımlaması şu şekilde oluşturulabilir (Tablo 6).

Kentin doğal, kültürel ve insani kaynaklarının ele alınmasında, amaç ve eylemleri belirleyen katılımcı planlama ve paydaş görüşleri önemlidir. Bu anlamda İzmir tarihi liman

Tablo 6. İzmir Tarihi Liman Kenti HUL yaklaşımı modeli

HUL Araçları Doğrultusunda İzmir Tarihi Liman Kenti Paydaş Tanımlaması			
Bilgi ve Planlama Araçları (Bilgi toplama, analiz, araştırma ve eğitim, planlama ve gelişme)	Topluluk Katılımı Araçları (Tanıtım, diyalog ve iş birliği, toplumu güçlendirme, kültürel haritalama)	Düzenleme Araçları (Kanun ve düzenlemeler, kültürel mirası koruma, politika ve planlar)	Finansal Araçlar (Ekonomik ve finansal boyutlar, hibeler, kamu-özel iş birliği)
<ul style="list-style-type: none"> • Büyükşehir Belediyesi • Konak Belediyesi • Kültür ve Turizm Bakanlığı • Kültür Varlıklarını Koruma Kurulları • Akademik ve Bilimsel Kuruluşlar • Çevre ve Şehircilik Bakanlığı 	<ul style="list-style-type: none"> • Meslek Örgütleri (İZKA, TURSAB, İZTO vb.) • TARKEM • Mimarlar ve Şehir Plancılar vb. Meslek Odaları • Sivil Toplum Kuruluşları 	<ul style="list-style-type: none"> • UNESCO, ICOMOS vb. Uluslararası Kuruluşlar • Kültür ve Turizm Bakanlığı • Kültür Varlıklarını Koruma Kurulları • Çevre ve Şehircilik Bakanlığı • Büyükşehir Belediyesi 	<ul style="list-style-type: none"> • UNDP, UNESCO, ICOMOS, EU, UNHCR, UNOPS, EFC • Kültür ve Turizm Bakanlığı vb. ilgili kamu kurumları • Sivil Toplum Kuruluşları • Büyükşehir Belediyesi ve Yerel Yönetimler • İZKA • Akademik ve Bilimsel Kuruluşlar

kentinde kentsel miras değerleriyle bu mirasın kırılabilirlik/hassasiyet durumu, kentsel gelişmeye dair genel perspektif içinde değerlendirilmeli, iyi yönetim ve sürdürülebilirlik gelişme politika ve eylemlerine öncelik verilmelidir. Bu kapsamda uygun iş birlikleri ve yerel yönetim çerçeveleri tesis edilerek, farklı paydaşlar arasında koordinasyonu sağlayacak mekanizmalar geliştirilmeli, stratejik ve dinamik iş birlikleri kurulmalıdır. Katılımcı, stratejik ve bütüncül planlama kararları, mekânın ve kentin dinamik kimliğini ve karakterini geliştirmektedir.

- Bu makale, Dokuz Eylül Üniversitesi Fen Bilimleri Enstitüsünde Funda Çatalbaş tarafından Prof. Dr. Sibel Ecemiş Kılıç danışmanlığında yapılan Kültürel Mirasın Korunması ve Sürdürülebilir Kültür Turizmi Açısından Üst Ölçekli Planların Değerlendirilmesi: İzmir İli Örneği başlıklı doktora tez çalışması kapsamında üretilmiştir.

ETİK: Bu makalenin yayınlanmasıyla ilgili herhangi bir etik sorun bulunmamaktadır.

HAKEM DEĞERLENDİRMESİ: Dış bağımsız.

ÇIKAR ÇATIŞMASI: Yazarlar, bu makalenin araştırılması, yazarlığı ve/veya yayınlanması ile ilgili olarak herhangi bir potansiyel çıkar çatışması beyan etmemiştir.

FİNANSAL DESTEK: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almadığını beyan etmiştir.

ETHICS: There are no ethical issues with the publication of this manuscript.

PEER-REVIEW: Externally peer-reviewed.

CONFLICT OF INTEREST: The authors declared no potential conflicts of interest with respect to the research, authorship, and/or publication of this article.

FINANCIAL DISCLOSURE: The authors declared that this study has received no financial support.

KAYNAKLAR

- Agnoletti, M. (2006). Introduction: framing the issue—a trans-disciplinary reflection on cultural landscapes. The conservation of cultural landscapes (ed. Agnoletti, M.) xi–xix CABI.
- Arı, K. (2011). İzmir'de deniz ulaşımı ve ticaretinin kent kimliğinin oluşumu üzerindeki etkileri. Dokuz Eylül Üniversitesi Denizcilik Fakültesi Dergisi, Özel Sayı, 1-18.
- Arts, B., Buizer, M., Horlings, L., Ingram, V., Van Oosten, C., & Opdam, P. (2017). Landscape approaches: a state-of-the-art review. Annual Review of Environment and Resources, 42, 439-463.
- Atay, Ç. (1978). Tarih İçinde İzmir. İzmir: Tifset yayınları.
- Atay, Ç. (1995). XVIII. ve XIX. yüzyılda İzmir'de ticari gelişim. Ege Mimarlık, 1(15), 32-35.

- Atilla, A. N. (2001). Efsaneler ve gerçekler ya da iki yangın arasında İzmir'in kısa tarihi... Kentleşme, Türkiye Mühendislik Haberleri, 415 (5), 13-16.
- Balköse, Ö. Ö. (2007). Ege limanlarının en önemlisi; İzmir Limanı; dünü, bugünü, yarını. 6. Ulusal Kıyı Mühendisliği Sempozyumu Bildiriler Kitabı içinde (189-196.ss.), EMKA.
- Bandarin, F., & van Oers, R. (2015). Reconnecting the City. The Historic Urban Landscape Approach and the Future of Urban Heritage, Chichester: WileyBlackwell.
- Baran, H. (2010). Limanların etki alanı için bir yöntem önerisi: İzmir limanı örneği. (Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi, İzmir), Erişim adresi: <https://tez.yok.gov.tr/>.
- Baykara, T. (1974). İzmir Şehri ve Tarihi, İzmir: Ege Üniversitesi.
- Beyru, R. (1973). 18. ve 19. Yüzyıllarda İzmir, İzmir.
- Beyru, R. (2011). 19. Yüzyılda İzmir Kenti. İstanbul: Literatür Yayınları.
- Bilsel, C. (2000). 19. Yüzyılın ikinci yarısında İzmir'de büyük ölçekli kentsel projeler ve kent mekânının başkalaşımı. Ege Mimarlık, 4, 34-37.
- Birgün E. (2021). İzmir UNESCO'ya hazırlanıyor: Tarihi Kemeraltı Çarşısı ayağa kalkacak, <https://www.birgun.net/haber/izmir-unesco-ya-hazirlaniyor-tarihi-kemeralti-carsisi-ayaga-kalkacak-330118>.
- Caballero, G. V. A. (2016). The role of natural resources in the historic urban landscape approach. Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development.
- Council of Europe (CoE). (2000). European Landscape Convention (CETS No. 176) Florence, Strasbourg. <https://rm.coe.int/16807b6bc7>
- Council of Europe (CoE). (2005) Council of Europe Framework Convention on the Value of Cultural Heritage for Society. <https://rm.coe.int/1680083746>
- Çiçek, Ü. (2006). İzmir Limanı'nın tarihsel gelişimi. AR&GE Bülten, 26-34, İZTO.
- Dan, A. (2015). Anadolu ve Ege ortamında antik Smyrna: Kuruluş hikâyeleri. Geçmişten Günümüze İzmir Beşeri ve Kültürel Etkileşimler Uluslararası Sempozyum Bildiri Sonuçları içinde (189-220 s.) Eds. Espagne M., Gürtekin Demir R. G., Verger S. ve Aydemir P., İzmir: İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Dejeant-Pons, M. (2006). The European landscape convention. Landscape Research, 31(4), 363-384.
- De Rosa, F., & Di Palma, M. (2013). Historic urban landscape approach and port cities regeneration: Naples between identity and outlook. Sustainability, 5, 4268-4287.
- Diñçer, İ. (2013). Kentleri dönüştürürken korumayı ve yenilemeyi birlikte düşünmek: "Tarihi kentsel peyzaj" kavramının sunduğu olanaklar. ICONARP Interna-

- tional Journal of Architecture and Planning, 1(1), 22-40.
- Erkan, Y. K. (2014). Monitoring historic areas of Istanbul: Potentials for historic urban landscape approach. *Architecture & Science Journal*, 1 (3). 4-14.
- Fairclough, G., & Londen, H. (2010). Changing landscapes of archeology and heritage. *The Cultural Landscape & Heritage Paradox: Protection and Development of the Dutch Archaeological-Historical Landscape and Its European Dimension in (653-669 pp.)*, Eds. T. Bloemers, H. Kars & A. Van der Valk, Amsterdam University Press.
- Ferreira, T. C., & Silva, A. T. (2019). Perspectives for a historic urban landscape approach in Porto. *Reshaping Urban Conservation, Creativity, Heritage and the City 2 in (403-421 pp.)*, Eds. A. P. Roders & F. Bandarin, Springer.
- Frangakis-Syrett, E. (2001). The making of an Ottoman port: The quay of Izmir in the nineteenth century. *Journal of Transport History*, 22 (1), 23-46.
- Ginzarly, M., Houbart, C., & Teller, J. (2018). The Historic urban landscape approach to urban management: A systematic review. *International Journal of Heritage Studies*, 25 (10), 999-1019.
- Ginzarly, M., Roders, A. P., & Teller, J. (2019). Mapping historic urban landscape values through social media. *Journal of Cultural Heritage*, 36, 1-11.
- Heathcott, J. (2013). Historic urban landscapes of the Swahili coast: New frameworks for conservation. *Swahili Historic Urban Landscapes in (20-39 pp.)*, Eds. R. van Oers & S. Haraguchi, Paris: UNESCO.
- ICOMOS. (1975). The Declaration of Amsterdam. Congress on the European Architectural Heritage. International Council on Monuments and Sites.
- ICOMOS. (1999). The Charter for Places of Cultural Significance. <https://australia.icomos.org/>.
- ICOMOS (2005). Xi'an Declaration on the Conservation of Setting of Heritage Structures, Sites and Areas. International Council on Monuments and Sites, http://www.icomos.org.tr/Dosyalar/ICOMOSTR_en0931541001587380534.pdf
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB). (2017). İzmir Tarih Projesi Tasarım Stratejisi Raporu. <http://www.izmir-tarih.com.tr/pdf/TasarimStratejisiRaporu.pdf>.
- İzmir Büyükşehir Belediyesi (İBB). (2020). Meles Çayı Ulusal Kentsel Tasarım Fikir Projesi Yarışması Raporu. <https://melesyarisma.izmir.bel.tr/>
- Jokilehto, J. (2014). HUL dimensions the historic urban landscape. International Conference on HUL. Mimar Sinan Fine Arts University, Research Centre of Urbanism, Istanbul.
- Kıray, M. B. (1998). Örgütlemeyen Kent: İzmir, İstanbul: Bağlam Yayınları.
- Kırmızı, Ö., & Karaman, A. (2021). A participatory planning model in the context of Historic Urban Landscape: The case of Kyrenia's Historic Port Area. *Land Use Policy*, 102, 105-130.
- Kurtaran, U. (2011). Osmanlı İmparatorluğu'nda Millet Sistemi. *Kafkas Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 8, 57-71.
- Labadi, S. (2017). UNESCO, world heritage, and sustainable development: International discourses and local impacts. In *Collision or collaboration (pp. 45-60)*. Springer, Cham.
- Mason, R., & Avrami, E. (2002). Heritage values and challenges of conservation planning. *Management Planning For Archaeological Sites in (13-26 pp.)* Eds. Teutonico, J.M. & Palumbo, G., Los Angeles: The Getty Conservation Institute.
- Potthoff, K. (2013). The use of 'cultural landscape' in 19th century German geographical literature. *Norsk Geografisk Tidsskrift-Norwegian Journal of Geography*, 67(1), 49-54.
- Rey Perez, J., & Gonzalez Martinez, P. (2018). Lights and shadows over the Recommendation on the Historic Urban Landscape: 'managing change' in Ballarat and Cuenca through a radical approach focused on values and authenticity. *International Journal of Heritage Studies*, 24(1), 101-116.
- Rey-Perez, J., & Pereira Roders, A. (2020). Historic urban landscape: A systematic review, eight years after the adoption of the HUL approach. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 10 (3), 233-258.
- Rodwell, D. (2018). The historic urban landscape and the geography of urban heritage. *The Historic Environment: Policy & Practice*, 9 (3-4), 180-206.
- Serçe, E. (2000). İzmir mahalleleri. *İzmir Kent Kültürü Dergisi*, 1, 162-175.
- Spirn, A. (1998). *The Language of Landscape*. New Haven: Yale University Press.
- TARKEM. (2020). Tarihi Alan, <http://www.tarkem.com/tarihi-alan/>.
- TARKEM. (2021). 15 Yıllık Hayal Gerçek Oldu: Kemeraltı UNESCO Geçici Listesi'nde!, <http://www.tarkem.com/15-yillik-hayal-gercek-oldu-kemeralti-unesco-gecici-listesinde/>.
- Taylor, K. (2016). The historic urban landscape paradigm and cities as cultural landscapes. *Challenging orthodoxy in urban conservation*. *Landscape Research*, 41 (4), 471-480.
- Tekeli, İ. (2012). İzmirliilerin Denizle İlişisini Güçlendirme Projesi Tasarım Stratejisi Raporu, İzmir Büyükşehir Belediyesi.
- Terkenli, T. (2001). Towards a theory of the landscape: The Aegean landscape as a cultural image. *Landscape Urban Planning*, 57, 197-208.
- Tress, B., & Tress, G. (2001). *Capitalising on multiplicity:*

- A transdisciplinary systems approach to landscape research. *Landscape and Urban Planning*, 57, 143-157.
- Tress, B., Tress, G., Decamps, H., & d’Hauteserre, A. (2001). Bridging human and natural sciences in landscape research. *Landscape and urban planning*, 57 (3-4), 137-141.
- UNESCO. (2002). Budapest declaration on World Heritage. <http://whc.unesco.org/archive/02budapest-decl.htm>.
- UNESCO. (2003). International Convention for the Safeguarding of the Intangible Cultural Heritage, Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2005). Convention for the Protection and Promotion of the Diversity of Cultural Expressions, Paris: UNESCO.
- UNESCO World Heritage Centre. (2005) Vienna Memorandum on World Heritage and Contemporary Architecture- Managing the Historic Urban Landscape, Paris: UNESCO.
- UNESCO. (2011). Recommendation on Historic Urban Landscape, <https://www.unesco.org/tr/Pages/590/176>.
- UNESCO. (2015). International conference on “Culture for Sustainable Cities”, <http://www.unesco.org/new/en/culture/themes/culture-and-development/culture-for-sustainable-cities/>.
- UNESCO. (2016). The HUL Guidebook. In 15th World Conference of the League of Historical Cities. Bad Ischl, Austria: UNESCO. <http://www.historicurbanlandscape.com/>.
- UNESCO. (2019). Second Consultation on the 2011 Recommendation on Historic Urban landscape Implementation by Member States, <https://whc.unesco.org/en/hul/>
- United Nations (UN). (1992). Rio Declaration on Environment and Development. In Report of the United Nations Conference on Environment and Development: Annex 1. New York and Rio de Janeiro: United Nations.
- Ünlü, T. S. (2020). On dokuzuncu yüzyılda Doğu Akdeniz liman kentinin yapısı. *Planlama*, 30 (1), 1-14.
- van Oers, R., & A. Perira Roders. (2013). Road map for application of the HUL approach in China. *Journal of Cultural Heritage Management and Sustainable Development*, 3 (1), 4-17.
- Veldpauw, L. (2015). Historic urban landscapes: Framing the integration of urban and heritage planning in multilevel governance, (PhD thesis, University of Technology, Eindhoven), <https://pure.tue.nl/ws/files/3914913/798291.pdf>.
- Wang, S., & Gu, K. (2020). Pingyao: The historic urban landscape and planning for heritage-led urban changes. *Cities*, 97, 1-12.
- Yılmaz, F., & Yetkin, S. (2002). İzmir Kent Tarihi, İzmir Büyükşehir Belediyesi, İzmir.
- Yorulmaz, Ş. (1993). XIX. Yüzyıl’da kozmopolit bir ticaret kenti: İzmir. *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1 (3), 133-148.
- Zeayter, H., & Mansour, A. M. H. (2018). Heritage conservation ideologies analysis-Historic urban landscape approach for a Mediterranean historic city case study. *HBRC Journal*, 14, 345-356. <http://izmir.gov.tr/tarih-e>, Erişim: 01.06.2021.